

Zabytki historyczne i sakralne Euroregionu Glacensis

PL

Zabytki historyczne i sakralne Euroregionu Glacensis

Kilka słów wprowadzenia

Obszar, który zajmuje Euroregion Glacensis, tzn. teren północno-wschodnich Czech i południowo-zachodniej Polski, był na przestrzeni lat miejscem wielu wydarzeń historycznych o znaczeniu europejskim. Każdy zwrot w historii, każde ważne wydarzenie, a tak naprawdę również każda chwila pozostawiły tu ślad dla przyszłych pokoleń.

W omawianym regionie, po obu stronach granicy, jest wiele zabytków historii o charakterze świeckim i sakralnym. Jest ich tyle, że tylko sama ich lista całkowicie zapełniłaby karty niniejszego wydawnictwa. Być może niektórzy czytelnicy będą się zastanawiać, dlaczego łączymy zabytki świeckie i sakralne. Odpowiedź jest prosta. Każde chyba społeczeństwo wyznaje jakąś religię. Przejawia się ona w formie adoracji wielu bóstw, jak miało to na przykład miejsce wśród prymitywnych narodów czy w starożytnej Grecji i starożytnym Rzymie. W kulturach monoteistycznych, wśród których należy wymienić chrześcijaństwo, judaizm i islam, czczony jest jeden bóg w różnych postaciach. W większości religii ukształtowała się pewna symbolika wyrażania wiary. Znajdujemy ją w postaci indiańskich totemów, w różnego rodzaju ołtarzach ofiarnych prehistorycznych narodów lub w bardziej lub mniej skomplikowanych budowach sakralnych. Od krzyży przydrożnych i małych kapliczek, przez kościoły, świątynie i katedry po ogromne zespoły klasztorne. W naszym regionie w ciągu wieków dominująca stała się wiara chrześcijańska, wyznawana poprzez kilka kościołów. Najliczniej reprezentowany jest Kościół Rzymskokatolicki, który zarządza również największą liczbą zabytków sakralnych. Fakt ten wynika z rozwoju kulturowo-historycznego całej Europy Środkowej. W celu adorowania bóstw budowano te najpiękniejsze budowle, łączące w sobie techniczne umiejętności z mistrzostwem i talentem artystycznym. Udajmy się więc na wędrowkę po tym regionie, zatrzymując się przy niektórych budowach. Z cichą pokorą uczcijmy mistrzostwo i doskonałą pracę naszych przodków, których dzieła przetrwały stulecia.

Trudno w sposób wyczerpujący opisać wszystkie zabytki, jakie można znaleźć na tak rozległym obszarze. Przecież niemal w każdej wsi znajdziemy jeśli nie kościół, to przynajmniej jakąś kaplicę. Postaramy się więc przedstawić tylko niektóre z nich, jako kryterium wyboru przyjmując ich atrakcyjność i walory architektoniczne. Ze względu na zakres opracowania nie zostaną szczegółowo opisane fortyfikacje przygraniczne pochodzące z lat trzydziestych XX wieku, choć w regionie znajduje się znana linia fortyfikacyjna Stachelberg, Dobrošov, Hanička, Bouda, Cihelna i inne. Tym ważnym świadkom tragicznego okresu naszej historii poświęconych jest w ostatnim czasie wiele innych publikacji.

Przygotowując niniejsze wydawnictwo, zastanawialiśmy się, w jaki sposób najlepiej zaprezentować poszczególne obiekty. Przez moment dominował pogląd, aby wszystkie pogrupować według stylów historycznych, jednak oznaczałoby to, mówiąc obrazowo, że „latalibyśmy” z jednego krańca regionu na drugi. W efekcie zwyciężyła metoda „turyistyczna”. Oznacza to, że omawiane są po kolei poszczególne części regionu, gdzie można też skorzystać z ewentualnego noclegu i wyruszać na

wędrowki, by poznawać poszczególne miejsca. Wyrażamy nadzieję, że taki sposób prezentacji przypadnie Państwu do gustu i ułatwi jednocześnie zaplanowanie wycieczek.

Szanowni czytelnicy, życzymy Państwu wielu pięknych przeżyć w czasie wędrowek lub przynajmniej miłych chwil w czasie lektury tego miniprzewodnika i podróżowania palcem po mapie.

Naszą wędrowkę rozpoczynamy na północy czeskiej części Euroregionu Glacensis. A więc wyruszamy w Karkonosze i na ich przedgórze.

Na pytanie, jak wyglądało codzienne życie podczas pierwszej kolonizacji i zasiedlania naszego regionu, znajdziemy odpowiedź niedaleko Dešné v Orlických horách. W miejscowości Uhřínov zbudowano ośrodek archeologii eksperymentalnej o nazwie **Villa Nova**. Powierzchnię niemal siedmiu hektarów zajmuje skansen archeologiczny, historycznie osadzony w XIII – XIV wieku. Profesjonaliści i pasjonaci-amatorzy zbudowali tu wierne repliki ziemianek,

obiekty gospodarcze, warsztat garncarski, piec chlebowy i piec do wytapiania dziegciu i kołomazi. Prowadzi się tu eksperymentalną hodowlę zwierząt gospodarskich, a na poletkach doświadczalnych uprawia się tak jak w średniowieczu dawne rośliny. Niedaleko stąd znajdują się pozostałości prawie zupełnie nieznanego grodu **Hlodný**, który również pochodzi z czasów szczytowego okresu kolonizacji.

O nazwie Sudety

Podróżując po polskiej stronie Gór Orlickich czy Karkonoszy, być może będą Państwo zaskoczeni często pojawiającą się nazwą Sudety, określającą obszar naszych północnych gór granicznych (od Gór Łużyckich po Jesioniki). Również w czeskiej literaturze fachowej Góry Orlickie zaliczane są albo do karkonosko-jesionickiej subprovincji (czes. Krkonošsko-jesnické subprovincie), dawniej systemu geomorfologicznego lub do sudeckiej subprovincji (czes. Sudetská subprovincie), obejmującej pasmo północnych masywów górskich przy granicy z Niemcami i Polską od Cypla Szluknowskiego (czes. Šluknovský výběžek) po Jesioniki. Dla Czechów znaczenie nazwy Sudety ma podtekst historyczny, jednak to znaczenie naprawdę tylko historyczne, niemające odniesienia do nazwy geograficznej. A więc jak jest naprawdę? Mniejszość niemiecka w Czechach pod nazwą Niemców Sudeckich, a później pod kierownictwem Partii Sudeckoniemieckiej już od 1918 roku występowała przeciwko nowo powstałej Czechosłowacji. Polityka ta doprowadziła do tragicznych wydarzeń lat 1938-39, a później 1939-45. Geograficzny termin Sudety nie ma w Polsce tego negatywnego podtekstu historycznego, jest więc powszechnie używany.

Na temat pochodzenia wyrazu Sudety nie ma wśród naukowców jednoznacznej opinii, większość opowiada się jednak za celtyckim pochodzeniem. Wyraz Sudéta posiada rdzeń gramatyczny „sud” oznaczający dzika oraz przyrostek „-éta” oznaczający las.

Pierwotne znaczenie mogło więc brzmieć „las dzików” lub „las dzikich świń”. Pojęcie to stosowali już antyczni geografowie. W 150 roku naszej ery (niektóre źródła mówią o 130 roku) geograf Klaudiusz Ptolemeusz na swojej mapie Europy Środkowej zaznaczył „Sudéta óre” dla określenia Rudaw (czes. Krušné hory) i przyległych masywów górskich. Ten sam autor w swoim dziele „Geographika Hyphegesis” stosował nazwę „Sudéta Montés”. Ponieważ osadnictwo celtyckie, tzw. oppida, rozwinęło się tu najbardziej w II i I wieku p.n.e., można przyjąć, że nazwy przetrwały wśród mieszkańców tych terenów do czasów Ptolemeusza.

Pojęcie „System Sudecki” („Sudetská soustava”) w czasach współczesnych pojawiło się w podziale orograficznym Czechosłowacji z 1945 roku opracowanym przez prof. Hromádka oraz w publikacjach V. Häuflera, J. Korčáka i V. Krála z 1960 roku. Dziś w literaturze naukowej spotkać można obie nazwy: karkonosko-jesionicką lub sudecką subprovincję.

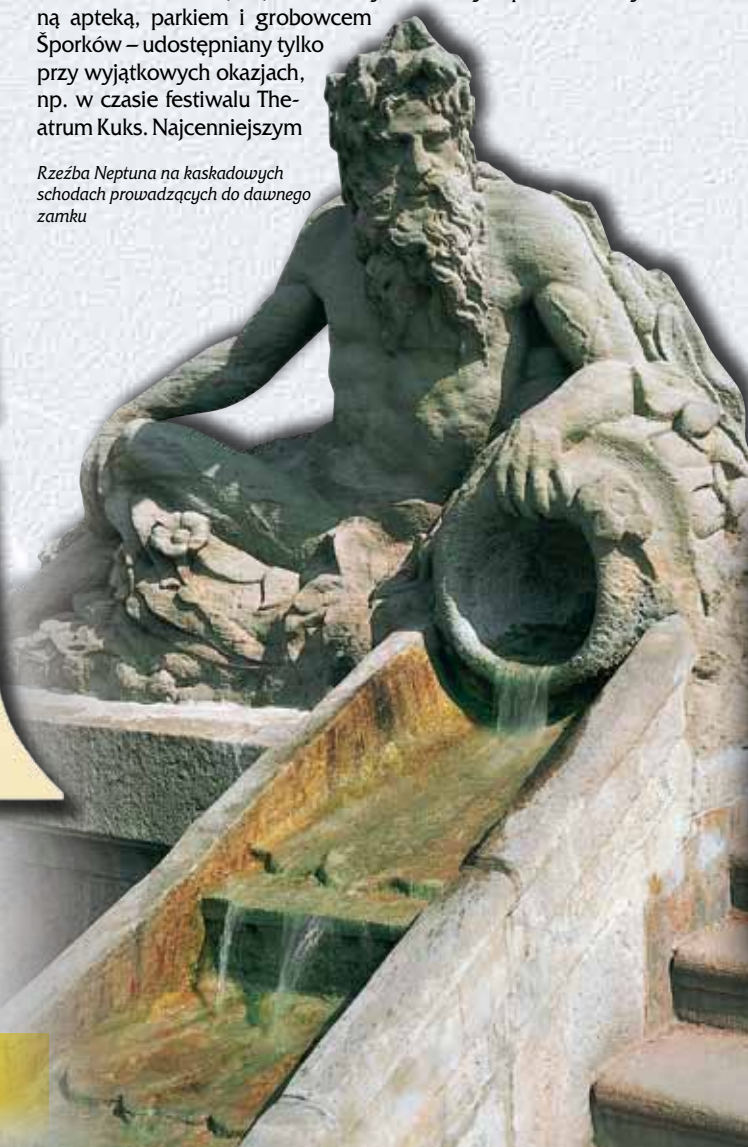
Ziemia trutnovska i Przedgórze Karkonoszy

Galeria Ctnót i Przywar Brauna

prandi. Elementy zdobnicze są dziełem M. B. Brauna. Z dawnego zamku Šporka pozostały tylko części: kaskadowe schody, uszkodzona kuchnia zamkowa i niektóre mniejsze obiekty. Obecnie zamkiem określa się błędnie dawny barokowy szpital z historyczną apteką, parkiem i grobowcem Šporków – udostępniany tylko przy wyjątkowych okazjach, np. w czasie festiwalu Theatrum Kuks. Najcenniejszym

Rzeźba Neptuna na kaskadowych schodach prowadzących do dawnego zamku

Matyáš Bernard Braun

(niem. Matthias Bernhard Braun, 1684-1738) rzeźbiarz i snycerz, pochodzący z Tyrolu, działający przede wszystkim na terenie Czech. Rzeźbiarstwo studiował w Salzburgu. Po studiach podróżował po Włoszech, gdzie odwiedził m. in. Wenecję, Bolonię oraz Rzym. Od tego czasu w jego pracach widoczne są elementy weneckiej szkoły rzeźbiarskiej XVII wieku oraz wpływy dzieł Gian Lorenzo Berniniego i Michała Anioła Buonarrotiego.

Zaliczany jest do najwybitniejszych przedstawicieli czeskiego rzeźbiarstwa szczytowego okresu baroku. Jego hojnym mecenasem był hrabia František Antonín Špork, dla którego stworzył słynne rzeźby Ctnót i Przywar znajdujące się przed

dawnym szpitalem w Kuksie oraz rzeźby znajdujące się w kompleksie przyrodniczym o nazwie Betlém.

Kuks

W pobliżu Dvora Králové nad Labem znajduje się dominanta Przedgórze Karkonoszy – barokowy zespół dawnego uzdrowiska, zamku i szpitala z kościołem pw. Najświętszej Trójcy, narodowy zabytek kultury Kuks. Został założony pod koniec XVII wieku przez hrabiego F. A. Šporka. Budowniczym całego zespołu był G. B. Alli-

Barokowa apteka w hospitału

elementem dekoracyjnym są bez wątpienia rzeźby z piaskowca w ponadnaturalnej wielkości: dwanaście alegorii Cnót i Przywar dłuta M. B. Brauna oraz zespół rzeźb Religia (Náboženství). W pobliżu, oddalonej ok. 3 km miejscowości Nový les u Stanovic można zobaczyć rzeźby i płaskorzeźby z pracowni Brauna, wyciosane w skałach piaskowca jako monumentalna szopka – Betlém. Ciekawym przeciwieństwem jest nowa Droga Krzyżowa XXI wieku z podtytułem „Historia cierpienia i nadziei człowieka”.

Szopka Brauna – rzeźba pustelnika Juana Garina

Trutnov

Miasto powstało najprawdopodobniej w XIII wieku (około 1250 roku – pierwsza pisemna wzmianka pochodzi z 1260 roku). Trzonym obecnego Trutnova jest obecne wewnętrzne miasto – teren o owalnym kształcie, dawniej otoczony murami miejskimi. Dmi-

Fontanna Liczyrzepy i budynek starego ratusza na rynku w Trutnovie

nującymi obiektami są tu: kościół, ratusz, którego obecny kształt jest efektem przebudowy po dużym pożarze miasta w 1861 roku, kwadratowy rynek oraz dawny zamek, w którym obecnie mieści się Muzeum Podkrkonoší.

W 1990 roku centrum Trutnova ustanowiono miejską strefą zabytkową, co w zrozumiały sposób podkreśliło znaczenie zarówno centrum miasta, jak i jego zabytków, do których należą wspomniany już budynek starego ratusza, fontanna Liczyrzepy z imponującą postacią ducha gór, jedenastometrowa kolumna barokowa Najświętszej Trójcy pochodząca z 1704 roku oraz rzeźba cesarza Józefa II, która została przeniesiona w swoje dawne miejsce w 2009 roku.

Žacléř

Dawne miasto górnicze, wymieniane już w XIV wieku. Położenie miasteczka sprzyjało rozwojowi rolnictwa, rzemiosła i przemysłu. Już w XVI wieku produkowano tu papier, później szkło, funkcjonowała przędzalnia i zakład produkcji porcelany. Miasto było ośrodkiem wydobywania węgla kamiennego, który został tu odkryty rzekomo już w 1570 roku. W XIX wieku wydobywanie ograniczono, by później ostatecznie je zakończyć.

Dominantą miasta jest zamek, dawna warownia gotycka, wzmiankowana po raz pierwszy w 1334 roku. W pobliżu rynku – Rýchorské náměstí – stoi kościół pw. Najświętszej Trójcy. Początkowo renesansowa budowla z XVI wieku została przebudowana w stylu barokowym. W późniejszym okresie dokonywano jeszcze drobnych zmian. Na rynku na uwagę zasługuje ratusz klasycystyczny pochodzący z roku około 1800. Do zabytków architektury zaliczane są także kamienice na rynku, w większości w stylu empire z podcieniami na parterze, a zwłaszcza drewniane domy z XVII wieku.

Kolumna maryjna na rynku w Žacléři, dzieło artysty współczesnego Braunowi, J. F. Pacáka

Kaplica św. Wawrzyńca na Śnieżce

Na szczycie Śnieżki, po polskiej stronie, stoi czternastometrowa kaplica św. Wawrzyńca, najstarsza budowla na Śnieżce. Została zbudowana dzięki staraniom śląskiego szlachcica K. L. Schaffgot-scha, właściciela posiadłości Horní Maršov, do którego należały

Kaplica św. Wawrzyńca na Śnieżce

ziemie na północnych zboczach Karkonoszy. Budowę kaplicy na Śnieżce rozpoczął Krzysztof Leopold z inicjatywy cystersów z Krzeszowa w 1653 roku, jednak prowadzenie dalszych prac przerwali leśnicy hrabiego Černína, który również rościł sobie w tym czasie prawa do Śnieżki. Obaj szlachcice spierali się przez jedenaście lat o ziemię na Śnieżce. W efekcie sąd przyznał je Schaffgotschowi. Prace przy kaplicy wznowił hrabia w 1664 roku. Trwały one kolejne 17 lat. Nową kaplicę poświęcono 10 sierpnia 1681 roku.

Špindlerův Mlýn

Historia Špindlerovego Mlýna nie jest zbyt bogata. Jej korzenie sięgają XVIII wieku, gdy powstała tu samodzielna osada, początkowo zamieszkiwana przez górników wydobywających tu złoto i srebro. Cennym zabytkiem jest kościół klasycystyczny pw. św. Piotra i Pawła, zbudowany w latach 1802-1807 w miejscu wcześniejszego drewnianego kościółka. W szczycie frontowym osadzona

Kaplica św. Piotra i Pawła w Špindlerovým Mlýnie

jest obudowana drewnem graniastosłupowa wieżyczka. Z dawnej kapliczki św. Piotra przyniesiono tu sygnaturkę o wyjątkowo wysokim dźwięku, który uzyskiwany jest dzięki dodaniu odrobiny lokalnego srebra do brązu, z którego odlany jest dzwon.

Historię starszą niż Špindlerův Mlýn ma dzielnica o nazwie Svatý Petr z górniczą kaplicą św. Piotra z 1516 roku. Największy rozkwit lokalnych kopalni zanotowano za czasów Kryštofa z Gendorfu, na przełomie XVI i XVII wieku. Wydobyć wstrzymano w 1730 roku, w późniejszym okresie kilkakrotnie je wznawiano, po czym w latach pięćdziesiątych XX wieku całkowicie zakończono działalność kopalni.

Obecny Špindlerův Mlýn znany jest przede wszystkim jako miejscowość turystyczna, z atrakcyjnymi obiektami noclegowymi, niektórymi zbudowanymi już na przełomie XIX i XX wieku.

Hostinné

Miasto Hostinné zasłuzenie chwali się kilkoma cennymi zabytkami architektonicznymi.

Ktoś, kto pierwszy raz patrzy na rynek, odruchowo kieruje wzrok ku zachodniej pierzei, na budynek renesansowego ratusza, zbu-

Hale i Kozie Grzbiety z Medvědinem w tle

dowanego na fundamentach dwóch gotyckich budowli. Wzmianka o nim pojawiła się po raz pierwszy w połowie XV wieku. W 1525 roku do budynku ratusza dobudowano renesansową wieżę ratuszową. Po pożarze w 1610 roku została przebudowana przez włoskiego budowniczego C. Valmadiego i ozdobiona sgraffi. W narożniku wieży ratuszowej w 1641 roku umieszczono postacie olbrzymów, rolandów w rzymskiej zbroi. Postaci mają 4,80 m wysokości. W 1789 roku w górnej części wieży zainstalowano zegar. Kilkakrotnie przebudowywany ratusz zmieniał stopniowo swój wygląd. Ostatnia i największa przebudowa miała miejsce w 1912 roku. Wówczas odrestaurowano również sgraffi.

Godne uwagi są także: wczesnobarokowa kolumna morowa stojąca na rynku, zbudowana w 1678 roku, pomnik cesarza Józefa II wykonany przez wiedeńskiego rzeźbiarza akademickiego J. Leiska, klasztor franciszkanów, w którym obecnie znajdują się wyjątkowe zbiory odlewów gipsowych antycznych rzeźb pochodzących z 1912 roku oraz kościół dekanalny pw. Najświętszej Trójcy, będący najstarszą kamienną budowlą na terenie miasta. Pierwsza wzmianka o kościele, mówiąca o jego poświęceniu, pochodzi z 1270 roku. Wieża kościelna, o wysokości 53 m, ma dwa dzwony pochodzące z 1599 i 1612 roku.

Renesansowy ratusz i barokowa kolumna morowa w Hostinné

Ziemia nachodzka i broumowska

Pałac w Ratibořicach

Ratibořice

Cennym zabytkiem historii i kultury ziemi nachodzkiej jest zespół pałacowy w Ratibořicach oraz Staré Bělídlo. Pierwsza pisemna wzmianka o siedzibie szlacheckiej i wsi w Ratibořicach pochodzi z 1388 roku. Dla miłośników historii ważnym punktem na osi czasu staje się rok 1800, gdy posiadłość nachodzka otrzymała w spadku po śmierci ojca najstarsza córka Piotra Birona, księcia Kurlandii, Katarzyna Fryderyka Wilhemina Benigna, księżna Żagania (1781-1839). Piękna, bogata i błyskotliwa księżna wybrała Ratibořice na swoją letnią rezydencję. W latach 1825-26 zleciła przebudowę pałacu w stylu klasycyzmu i empire. W okolicy pałacu założono park przyrodniczo-krajobrazowy, stopniowo rozbudowywany w całej dolinie rzeki Úpy. Księżna przyjmowała w pałacu wiele ważnych osobistości, wśród nich kanclerza Austrii księcia Klemensa Metternicha, rosyjskiego cara Aleksandra I, a w roku 1813 udostępniała ratibořicki pałac dyplomatom z Polski, Rosji i Austrii do tajnych rozmów w sprawie antynapoleońskiej koalicji. Księżną Żagania znamy jako „księżną” z książki czeskiej powieściopisarki Bożeny Němcovej pt. „Babcia”.

Babiččino údolí

Po zwiedzeniu pałacu warto wybrać się na spacer do przypałacowego parku i przejść się ścieżką łączącą zespół pałacowy z Doliną Babci (Babiččino údolí).

Zwiedzając Ruderův młyn, jedno z miejsc akcji powieści „Babcia”, możemy poczuć atmosferę XVIII wieku. Wewnątrz można zobaczyć zabytkowe urządzenia techniczne, mieszkanie młynarza i jego rodziny.

W pobliżu młyna uwagę przykuwa zespół rzeźb przedstawia-

Staré Bělídlo

Božena Němcová

(1817(20)? – 1862), wybitna czeska powieściopisarka.

Zamek i dolina Babiččino údolí odwiedzane są przede wszystkim ze względu na powieść czeskiej pisarki narodowej Bożeny Němcovej. Jej powieść *Babcia* (Babička) jest wyidealizowanym obrazem dzieciństwa i wczesnej młodości, które pisarka spędzała wraz z rodzicami, rodzeństwem i babcią w Ratibořicach. W książce opisała życie ludności wiejskiej, jej codzienne zmagania, troski i radości oraz zwyczaje ludowe.

jących Babcię z wnukami, dzieło czeskiego rzeźbiarza Otto Guttfreunda z 1922 roku.

Idąc pod prąd młyńskiej rzeki, dojdziemy do głównego miejsca akcji powieści – do Starého Bělídla. Božena Němcová umieściła akcję swojego dzieła w tym miejscu, ponieważ dom, w którym spędziła dzieciństwo, został na polecenie księżnej Żagania zburzony w czasie budowy szklarni. W izbie Babci, zgodnie

z opisami pisarki, stoją meble i przedmioty codziennego użytku z tamtych czasów.

Idąc tylko kilka kroków dalej pod prąd rzeki, można zobaczyć, jak woda spływa przez znany z powieści Viktorčin splav (jaz Wiktorii) na rzece Úpie.

Najwięcej atrakcji czeka na tych, którzy zdecydują się na odwiedzenie pałacu w Ratibořicach i Starého Bělídla w czerwcu. Możemy spotkać wtedy w pałacu hrabiankę, a nawet samą księżną Katarzynę Żagariską, po młynie oprowadza wówczas pan ojciec, a po Starým Bělidle osobiście babcia z wnuczką Barunką. Oczywiście, w postaci te wcielają się aktorzy ubrani w kostiumy z epoki. Jednak z pewnością będzie to niezapomniane przeżycie podczas rodzinnej wyprawy czy wycieczki szkolnej.

Náchod

Niezależnie od tego, z której strony przyjeżdżamy do Náchodu, na skalistym wzgórzu zawsze wita nas nachodzki zamek, wznoszący się majestatycznie nad miastem. Początkowo wczesnogotycka warownia, zbudowana w połowie XIII wieku, po raz pierwszy udokumentowana w 1254 roku, została przebudowana na przełomie XVI i XVII wieku na renesansowy zamek. Po bitwie na Białej Górze zamek przeszedł w ręce rodziny Piccolomini. Przeprowadzili oni przebudowę i rozbudowę zamku w stylu barokowym. Do 1945 roku zamek należał do rodziny Schaumburg-Lippe – ostatnich szlacheckich właścicieli. W zamku można podziwiać cenne zbiory flamandzkich gobelinów i obrazów, bibliotekę zamkową oraz galerię obrazów. W parku francuskim rosną liczne gatunki drzew przywiezionych z dalekich podróży.

Zamek w Náchodzie z panoramą Karkonoszy na horyzoncie

Na zabytkowym rynku dominuje gotycki kościół pw. św. Wawrzyńca, zbudowany na początku XIV wieku, z dwoma typowymi wieżami, obudowanymi u góry drewnem i z drewnianymi cebulowymi kopułami. Po raz pierwszy jest wzmiankowany w 1335 roku. W 1570 roku kościół spłonął, a w latach 1570-78, za czasów Albrechta ze Smiřic, został przebudowany pod kierownictwem Vlacha Baltazara. Miłośników historii z pewnością zachwyci gotyckie prezbiterium ze sklepieniem krzyżowo-żebrowym (zbudowane w latach 1391-92). Ciekawostką są również obie wieże, zbudowane niesymetrycznie w stosunku do osi kościoła.

Kolejnymi cennymi architektonicznymi obiektami są z pewnością secesyjny budynek teatru, biblioteka miejska w stylu art deco oraz kościół cmentarny pw. Jana Chrzciciela.

Nové Město nad Metují

Na południe od Náchodu znajduje się Nové Město nad Metují, malownicza miejska strefa zabytkowa, słynąca w szczególności ze swojego renesansowego rynku z zachowanymi podcieniami. Do miejskiej strefy zabytkowej należy również zamek, znajdujący się w zachodnim narożniku rynku. Został założony jako część miasta w 1501 roku przez Jana Černčického z Kácova. W połowie XVI wieku, w czasach panowania Pernštejnów, renesansowy kształt nadano nie tylko rynkowi, ale również zamkowi, który w połowie XVII wieku został poddany kolejnej, tym razem barokowej przebudowie przez C. Luraga. Ostatnie prace prowadzono na początku XX wieku pod

Zamek Nové Město nad Metují

kierownictwem arch. D. Jurkoviča i P. Janáka. Niektóre pokoje zamkowe zachowały niepowtarzalny secesyjny wystrój. Zespół obejmuje też przepiękny ogród zamkowy zaprojektowany przez arch. D. Jurkoviča. W ogrodzie i przed zamkiem uwagę przykuwają barokowe krasnoludki z pracowni M. B. Brauna.

Jako ciekawy paradoks możemy przedstawić znalezisko z Nowego Města nad Metují. Chyba nie ma drugiego takiego miasta w kraju, którego założenie byłoby tak dokładnie udokumentowane. Jan Černčický z Kácova pozostawił zapis z dnia 10 sierpnia 1501 roku dotyczący położenia kamienia węgielnego, mówiący, że o godzinie drugiej po południu położono kamień węgielny pod Nové Hradiště Město nad Metují. Oprócz tego w czasie modernizacji nawierzchni rynku archeolodzy znaleźli ślady osadnictwa pochodzącego prawdopodobnie z czasów 900 – 800 lat p.n.e, w tym topór kamienny z neolitu bez trzonka, a w czasie wykopów pod gazociąg znaleziono kutą spinkę z brązu z kultury łyżyciej (dziś znajduje się w muzeum w Novym Městě nad Metují).

Slavoňov

Okolo 4 km na wschód od Nowego Města nad Metují leży niewielka gmina Slavoňov. Wzmiankowana jest już w 1369 roku. Zainteresowanie turystów budzi drewniany kościół pw. św. Jana Chrzciciela. Został zbudowany w 1553 roku w miejscu wcześniejszego gotyckiego kościółka pw. św. Marcina, wzmiankowanego w 1350 roku. Budowla jest cennym przykładem ludowej architektury drewnianej. Niezwykłą wartością ma zwłaszcza pierwotny wystrój wnętrza pochodzący z czasów od zbudowania kościoła do 1705 roku, stopniowo uzupełniany ornamentami i malowidłami figuralnymi. Skomplikowane prace renowacyjne i restauratorskie miały miejsce w latach 1970-73. Z wyposażenia najcenniejsza jest barokowa chrzcielnica oraz klasycystyczna ambona.

Przy kościele otoczonym wiejskim cmentarzem stoi renesansowa dzwonnica obłożona drewnem z machikulem

Jaroměř

Na głównej trasie z Náchodu do Hradca Králové leży miasto Jaroměř, założone w drugiej połowie XIII wieku. Od 1307 roku było królewskim miastem posagowym. Na uwagę zasługuje przede wszystkim gotycki kościół pw. św. Mikołaja z drugiej połowy XIV

Twierdza Josefov

i początku XV wieku. W latach 1904-09 roboty prowadzili tu znani czescy architekci J. Mocker, J. Čermák i K. Hilbert. Autorami rzeźb zdobiących miasto są między innymi tacy mistrzowie, jak M. B. Braun, R. Thény oraz bracia Pacákové. Będąc w Jaroměřu, każdy pasjonat turystyki powinien zwiedzić system fortyfikacyjny twierdzy Josefov wraz z kazamatami. Jedną z ciekawostek historycznych jest to, że twierdzę Josefov (dawniej Ples), zbudowaną w bezpośrednim sąsiedztwie Jaroměřa w latach 1780-85 do obrony przed wojskami pruskimi, wróg w 1866 roku najzwyczajniej obszedł.

Ziemia broumowska

Na przestrzeni dziejów na terenie przygranicznym pomiędzy Karkonoszami i Górami Orlickimi powstała specyficzna jednostka terytorialna, której nazwa pochodzi od jej naturalnego centrum, miasta Broumov. Ziemię tę, opustoszałą aż do przełomu XII i XIII wieku, zdobyli benedyktyni z klasztoru w Břevnovie pod Pragą, którzy stopniowo kolonizowali cały teren. Najpierw założyli Policę nad Metují, gdzie jeszcze dziś urzeka piękny wystrój portalu kościoła, a w połowie XIII wieku w oszukańczy sposób przedostali się na ziemię broumowską, która w tym czasie należała jeszcze do dóbr królewskich i była częścią ziemi kłodzkiej. Ingerując w tekst starszego dokumentu (wówczas fałszyfikat), osiągnęli to, że Przemysław Ottokar II potwierdził ich prawa do ziemi broumowskiej (terenów za górami o nazwie Ściany – Stěny). Przez kolejne stulecia cały obszar pozostawał w posiadaniu Benedyktynów, dzieląc losy ze swoim macierzystym centrum – klasztorem Benedyktynów pw. św. Wacława w Břevnovie pod Pragą. Broumov był tylko

jego probostwem, samodzielnym klasztorem stał się dopiero w XVII wieku. Jego obecny kształt jest wynikiem barokowej przebudowy dawnego probostwa w latach 1728-33. Autorem projektu przebudowy był znany czeski architekt barokowy K. I. Dientzenhofer, a wystrój klasztoru tworzyli najwybitniejsi czescy artyści okresu baroku:

B. Spinetti (sztukateria), J. P. Molitor, A. F. Scheffler (malarze),

J. K. Kovář, J. Hager (freski), J. Brokof, G. Bösewetter (płaskorzeźby). Na terenie klasztoru mieści się dziś Muzeum Krajoznawcze Ziemi Broumowskiej. Wśród kolejnych cennych zabytków należy wymienić kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła (przebudowany w stylu barokowym, początkowo gotycki z XIV wieku), kościół pw. św. Wacława (z 1729 roku) oraz drewniany kościół cmentarny NMP, który został jako jedyny z dawnej zabudowy średniowiecznej. Zbudowany był prawdopodobnie w okresie 1449-50 i jest jednym z najstarszych zabytków architektury drewnianej w Czechach. Ta drewniana budowla z niepowtarzalnymi dekoracjami zauroczy zwiedzających swoją prostotą. W opinii naukowców najstarsze malowidło znajduje się w prezbiterium, gdzie odsłonięto fragmenty łacińskich napisów i motywy zwierzęce. Na podstawie wieku malowideł (pochodzących prawdopodobnie z 1400 roku) przyjmuje się, że mogą być one częścią wystroju dawnego kościoła, który miał stać w tym miejscu jeszcze przed pożarem.

Barokowe inicjatywy budowlane klasztoru nie ograniczały się tylko do Broumova, ale prowadzone były na terenie całej parafii i posiadłości broumowskiej. Początki barokowej przebudowy na ziemi broumowskiej sięgają końca XVII wieku i dotyczą Martinkovic, gdzie według planu M. Alliego przebudowano kościół parafialny. W pierwszej połowie XVII wieku według planów Dientzenhofera przeprowadzano kolejne przebudowy kościołów parafialnych, na przykład w Bezděkovie, Božanovie, Heřmánkovicach, Otovicach, Ruprechticach, Šonovie, Verneřovicach oraz Vižňovie. Rękopis Dientzenhofera dotyczy też przebudowy polickiego kościoła klasztorowego oraz polickiego ratusza, a także dworu – letniej rezydencji broumowskich opatów w Meziměstí, kościoła pw. św. Wacława w Broumovie oraz kaplicy pielgrzymkowej na wzgórzu Hvězda w Ścianach Broumowskich. Okazałe budowle barokowe, w tym wystrój z płaskorzeźbami stały się wzorem dla budowniczych wiejskich budowli oraz zabudowy mieszczańskiej, stając się zaczątkiem specyficznego typu ludowej architektury – broumowskiego murowanego gospodarstwa.

Murowane gospodarstwo typu broumowskiego w Machovie

Klasztor w Broumovie bogato zdobiony rzeźbami

Ziemia rychnowska i Góry Orlickie

Rynek w Dobrušce z rzeźbą F. V. Heka – Věka

Dobruška

Na drodze wiodącej od Náchodu pierwszym miastem powiatu rychnovskiego jest Dobruška, po raz pierwszy udokumentowana w 1320 roku. Zwiedzających zachwyci przede wszystkim renesansowy ratusz z drugiej połowy XVI wieku z wieżą liczącą 45 m wysokości. Nad starówką dominuje kościół dekanalny pw. św. Wacława, którego imponujący front stanowi do dnia dzisiejszego jeden z najcenniejszych klejnotów architektonicznych miasta. To dzieło architekta M. Rossiego. Muzeum Miejskie w Dobrušce może poszczycić się ciekawostką, przypominającą o istnieniu gminy żydowskiej w mieście. W podziemiach muzeum bowiem znajduje się unikatowa rytualna łaźnia żydowska mikwe.

Kościół pw. św. Ducha Świętego niedaleko Dobruški

Za Dobrušką, przy drodze prowadzącej w kierunku Gór Orlickich, znajduje się kościół cmentarny pw. Ducha Świętego. Kościół, początkowo gotycki, był kilkakrotnie przebudowywany, np. w stylu renesansowym w 1530 roku, a następnie w latach 1761, 1896 i 1957. Widzowie z pewnością znają go bardzo dobrze z serialu telewizyjnego „F. L. Věk”.

František Vladislav Hek (1769 – 1847).

Czeski patriota, pisarz, kompozytor, publicysta i działacz narodowy. Życie dobruškiego rodaka stało się tematem przewodnim powieści Aloisa Jiráska pt. „F. L. Věk”. Wspominając tego wybitnego działacza narodowego, nie można nie wspomnieć również jego domu rodzinnego, znajdującego się w pobliżu rynku w Dobrušce, w którym między innymi znajduje się też dawny sklepik jego ojca.

Opočno

Z Dobruški jest już niedaleko do Opočna. To pierwsze miejsce w tej części regionu, które jest udokumentowane w piśmiennictwie, a ściślej w Kronice Kosmasa w 1068 roku. Zamek Opočno jest wówczas wzmiankowany w związku ze sporami, jakie towarzyszyły wyborowi praskiego biskupa w pobliskim Dobenínie. W tym czasie miasto jeszcze nie istniało, było tu tylko grodzisko, należące do książąt przemysławskich, pełniące przede wszystkim funkcję obronną. Najprawdopodobniej dopiero w XIV wieku powstał tu średniowieczny zamek gotycki oraz niewielkie miasto. Pomimo tego Opočno pozostaje jednym z najstarszych siedlisk na przedgórzu Gór Orlickich, które udokumentowane jest w piśmiennictwie.

Pałac renesansowy zbudował w miejscu przemysławskiego zamku Vilém Trčka z Lipy w latach 1560-69. W czasach Collorodów (od 1636 roku) zamek poddany został barokowej przebudowie, jednak zewnętrzny renesansowy kształt został zachowany.

W urządzonych zabytkowych wnętrzach znajdują się niepowtarzalne zbiory broni, bogata biblioteka oraz duża pałacowa galeria obrazów. Zespół pałacowy obejmuje również park i zwierzyńiec.